

NÁVRH

na skrátené legislatívne konanie o vládnom návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

Vláda Slovenskej republiky predkladá návrh na skrátené legislatívne konanie o vládnom návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Tento návrh sa predkladá v súvislosti s úlohou C.2. uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 244/2024.

Zákonom č. 274/2023 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a následne aj zákonom č. 28/2024 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov sa zaviedla schéma štátnej pomoci prostredníctvom oslobodenia zamestnávateľa, ktorý vykonáva zákonom vymedzenú hlavnú ekonomickú činnosť vo vybranom segmente poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu a vo vybranom segmente potravinárstva, od povinnosti platiť poistné na nemocenské poistenie, poistné na starobné poistenie a povinné príspevky na starobné dôchodkové sporenie, poistné na invalidné poistenie, poistné na poistenie v nezamestnanosti, poistné na financovanie podpory v čase skrátenej práce a poistné do rezervného fondu solidarity za zamestnanca z určenej časti vymeriavacieho základu (tzv. odvodová úľava) za obdobie od 1. augusta 2023 do 31. januára 2024 a od 1. marca 2024 do 30. júna 2024.

Na základe schválenej druhej zmeny Dočasného krízového a prechodného rámca pre opatrenia štátnej pomoci na podporu hospodárstva v dôsledku agresie Ruska proti Ukrajine (C/2014/3113; ďalej len „Dočasný rámec“) z 2. mája 2024 je možné platné opatrenia vo forme štátnej pomoci v odvetví poľnohospodárskej prvovýroby, ako aj v odvetví rybárstva a akvakultúry prolongovať až do 31. decembra 2024. Toto predĺženie vychádza z presvedčenia, že hospodárske narušenie v dôsledku vojny na Ukrajine ovplyvňuje hospodárstvo naprieč všetkými odvetviami a zavedenie určitých opatrení na účinné odstránenie tohto vplyvu si môže vyžadovať viac času, najmä v spomínaných špecifických odvetviach.

Osobitne situácia v odvetviach ako sú poľnohospodárstvo a akvakultúra si vyžaduje adekvátnu pozornosť zo strany štátu, pretože proces prispôbenia sa narušenému trhovému prostrediu si vyžaduje dlhší čas. Hlavným dôvodom je, že tu existuje závislosť od ročných období a samotný proces výroby si vyžaduje získať vstupy pred založením úrody (s cenami v aktuálnom čase), pričom ceny výstupných produktov z poľnohospodárskej činnosti sú tlačene nadol (s významným časovým posunom od založenia úrody).

V dôsledku vojnového konfliktu na Ukrajine došlo k narušeniu obchodných tokov a dodávateľských reťazcov, zvýšeniu cien energií a väčšiny vstupov a surovín do výroby (energie, osivá, hnojivá, pesticídy, atď.), pričom vývoj cien týchto vstupov a odbytových cien agrokomodít je naďalej nepredvídateľný.

Vývoj cien vstupov do poľnohospodárstva a akvakultúry

Ceny vstupov do poľnohospodárstva v roku 2022 signifikantne rástli, napr. ceny hnojív dosahovali v medziročnom porovnaní nárast o viac ako 150 %. Významne vzrástli aj ceny

krmív pre zvieratá, prípravkov na ochranu rastlín a tiež pohonných hmôt. Po extrémnom náraste cien vstupov v roku 2022 sa situácia v roku 2023 upokojila, resp. stabilizovala, ale ceny vstupov sa v 1. štvrtroku 2024 stále udržiavajú vysoko nad úrovňou roka 2020.

V 1. štvrtroku 2024 si ceny benzínu a produkty na ochranu rastlín naďalej udržali medziročný rast, pričom ostatné ceny vstupov už klesajú.

Ceny pohonných látok aktuálne citlivo reagujú na vývoj vojenského konfliktu na Blízkom východe (Izrael – Pásmo Gazy). V priebehu 1. štvrtroku 2024 sa ceny pohonných látok pohybujú na úrovni z prelomu rokov 2022-2023, čo je však v porovnaní so začiatkom roka 2021 stále vysoko; konkrétne u benzínu je to v priemere o 20 % viac, a u nafty dokonca o 30 % viac.

Ceny osív a sadív rástli celý rok 2022 a ich rast sa zastavil až v II. polovici roka 2023. Ceny osív obilnín za rok 2022 dosiahli v porovnaní s rokom 2021 nárast v priemere o viac ako 20 % a v roku 2023 ich ceny pokračovali v raste o ďalších cca 10 %. Aktuálne v 1. štvrtroku 2024 medziročne vzrástli ceny osív olejnin a sadby zemiakov, ceny ostatných osív už zaznamenali pokles.

Dynamický rast cien krmných zmesí pre zvieratá, ktorý začal v roku 2022, pokračoval aj na začiatku nasledujúceho roka. Napriek aktuálnemu miernemu poklesu sú cenové hladiny jednotlivých výrobných reprezentantov krmných zmesí za 1. štvrtrok 2024 stále vyššie ako v 1. štvrtroku 2021, v rozpätí od 25 % do 53 %.

Obdobný vývoj, avšak s oveľa vyššou dynamikou rastu ako pri krmných zmesiach, môžeme pozorovať v prípade cien hnojív, kde v roku 2022 dosiahli ceny u väčšiny jednotlivých výrobných reprezentantov viac ako 100 % medziročný nárast. Najrýchlejšie rástli ceny dusíkatých a fosforečných hnojív, za ktorými sa v tesnom závесе vyvíjali ceny kombinovaných hnojív.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že zakladanie úrody v roku 2023, ako aj v roku 2024, bolo vzhľadom na draho nakúpené vstupy veľmi nákladné.

Ceny poľnohospodárskych výrobkov

Ceny poľnohospodárskych výrobkov v roku 2023 napriek vývoju cien vstupov medziročne klesli o 11,4 %. Pri pohľade na porovnanie cenových indexov vstupov a výstupov v rámci poľnohospodárskej výroby za ostatné tri roky je možné konštatovať, že v roku 2023 sa cenové nožnice roztvorili a ceny poľnohospodárskych výrobkov výrazne zaostávali za vývojom cien vstupov. Za prvé tri mesiace roka 2024 klesli ceny poľnohospodárskych výrobkov medziročne v priemere o 14,7 % vplyvom nižších cien rastlinných výrobkov o 25 % a živočíšnych výrobkov o 4,4 %.

Vývoj cenových indexov vo vertikále výroby potravín

Pri pohľade na porovnanie cien v celej vertikále výroby a spotreby potravín sa dá konštatovať, že v roku 2023 priemerné indexy spotrebiteľských cien potravín rástli najrýchlejšie, za nimi nasledovali ceny vstupov do poľnohospodárstva, pričom ceny poľnohospodárskych výrobkov rástli najpomalšie.

Vplyvy odvodovej úľavy v kombinácii s ostatnými podpornými mechanizmami

Aj na Slovensku tvorí cena práce, vrátane daní z príjmu fyzických osôb a odvodového zaťaženia v systémoch sociálneho a zdravotného poistenia významnú záťaž zamestnávateľov, najmä v prípade sektorov participujúcich na produkcii komodít, ktoré vplývajú na výstupné ceny potravín. Slovenskí spotrebitelia sú z hľadiska kúpyschopnosti mimoriadne citliví práve na ceny potravín. Problém s markantným znižovaním základného priemerného potravinového nákupného koša sa preto, najmä v ostatných krízových a inflačných rokoch, týka nielen sociálne najslabších, ale aj príjmovovo priemerných skupín spotrebiteľov.

Zníženie ceny práce najmä v sektore poľnohospodárstva a potravinárstva predstavuje významnú pomoc pre zamestnávateľov, kde mzdové náklady tvoria významný podiel na celkových výrobných nákladoch, napr. v sektore pestovania hrozna je to 26 % a v sektore chovu oviec a kôz až 29 %. V potravinárstve napr. až 80 % práce pekárov prebieha práve v noci, cez víkendy a sviatky, čo výrazne ovplyvňuje výšku mzdových nákladov, ktoré sa následne premietajú do cien produktov.

Vďaka zavedenej odvodovej úľave sa v roku 2024 oprávneným zamestnávateľom znížili mzdové náklady o 24,15 % z vymeriavacieho základu každého zamestnanca (najviac do vymeriavacieho základu vo výške 750 eur). Doteraz za obdobie august až december 2023, január 2024 a marec 2024 ostalo v týchto podnikoch spolu 38,74 mil. eur, ktoré mohli jednotliví zamestnávatelia využiť na prevádzkové náklady podľa vlastných potrieb.

Implementovaná schéma štátnej pomoci na zníženie odvodov zamestnávateľov v poľnohospodárstve a potravinárskom priemysle prispela k stabilizácii počtu pracovníkov a ich miernemu nárastu počas roka 2023. Zastabilizovaním pracovnej sily sa zamedzilo hroziacim obmedzeniam podnikateľskej činnosti v poľnohospodárstve, akvakultúre či výrobe potravín.

Inflácia sa v súlade s očakávaniami na konci roka 2023 zmiernila a podľa viacerých analytikov sme za jej vrcholom. Priemerná inflácia za celý rok 2023 dosiahla 10,5 %, čo je štvrtá najvyššia hodnota v 30-ročnej histórii samostatného Slovenska. Priebeh indexu spotrebiteľských cien potravín mal však dramaticky vyšší vrchol ako celková priemerná inflácia. Medzimesačné tempo rastu cien potravín bolo od 3. štvrťroku 2022 až do konca 1. štvrťroku 2023 zhruba 2-násobne rýchlejšie ako tempo rastu celkovej inflácie. Začiatkom roka 2024 sa ceny potravín dostali pod úroveň celkovej inflácie a v najbližších mesiacoch sa nepredpokladá ich rast. K poklesu celkovej inflácie prispeli najmä zmrazené regulované ceny energií pre domácnosti, ktoré sú aj naďalej dotované zo štátneho rozpočtu, a ceny potravín. Podiel výdavkov na potraviny tvorí v spotrebnom koši takmer 24 %, tzn. že akákoľvek aj malá zmena v cenách potravín sa významne prejaví na výdavkoch spotrebiteľov, preto aj vnímanie miery inflácie spotrebiteľmi je vysoko nad oficiálne meranými hodnotami inflácie.

Navyše, z hodnotenia ekvivalentného disponibilného príjmu obyvateľstva v krajinách EÚ-27 vyplýva, že príjmy slovenských domácností sú stabilne veľmi nízke (napr. v roku 2022 klesli príjmy slovenských domácností na 42 % priemeru EÚ-27), čo je v kontraste s indexom cenových úrovní krajín EÚ-27, lebo cenová úroveň potravín nakupovaných v Slovenskej republike iba mierne presahuje úroveň priemeru EÚ-27 (+0,6 %).

Na výslednú cenu potravín vplývajú nielen ceny prvovýrobcov, ktoré zasa úzko súvisia s vývojom klimatických zmien v hlavných produkčných oblastiach a vývojom cien vstupov, ale

aj dotačná politika EÚ a podporné programy zo štátnych rozpočtov jednotlivých krajín, a tiež postavenie obchodných reťazcov a ich tlak na dodávateľov potravín. V kontexte klimatických zmien sa dokonca uvažuje o tom, že to prinesie úplne novú cenovú politiku potravín. Ceny na pultoch v obchodoch sú výsledkom predajnej politiky obchodných reťazcov, štruktúry predávaného sortimentu a podielu domácich produktov na celkovom sortimente.

Doterajšie pôsobenie schémy štátnej pomoci [uplatňovanie odvodovej úľavy za obdobie od 1. augusta 2023 do 30. júna 2024 (s výnimkou februára 2024) pre vybraný okruh zamestnávateľov v poľnohospodárskom odvetví, akvakultúre a potravinárstve] je potvrdením toho, že v kombinácii s ostatnými podpornými mechanizmami, odvodová úľava prispela k:

- zníženiu ceny práce, ktorá najmä v odvetviach poľnohospodárstva a potravinárstva predstavuje významný podiel na celkových výrobných nákladoch,
- uvoľneniu finančných prostriedkov v objeme 38,74 mil. eur (za obdobie august 2023 až marec 2024, s výnimkou februára 2024) pre jednotlivých zákonom vymedzených zamestnávateľov v poľnohospodárstve, akvakultúre a potravinárstve, ktoré mohli využiť na prevádzkové náklady podľa vlastných potrieb,
- preklenutiu nepriaznivého obdobia, kedy ceny vstupov enormne rástli a ceny výstupov ich len neúmerne dobiehali resp. klesali,
- stabilizácii pracovnej sily v predmetných odvetviach, čím sa podarilo zamedziť hroziacim obmedzeniam podnikateľskej činnosti v poľnohospodárstve, akvakultúre, či výrobe potravín.

Podľa schválenej druhej zmeny Dočasného rámca je možné predĺžiť uplatňované opatrenia pre poľnohospodárstvo a akvakultúru do konca roka 2024. Je dôležité, aby táto pomoc v podobe odvodových úľav pokračovala kontinuálne ďalej v kontexte možností, ktoré poskytuje schválená druhá zmena Dočasného rámca z 2. mája 2024. Cieľom je naďalej podporovať sektory vinohradníctva, zeleninárstva a ovocinárstva, teda špeciálnu rastlinnú výrobu, ako aj živočíšnu výrobu pre zabezpečenie ekonomickej stabilizácie uvedených sektorov. Taktiež je potrebné podporiť akvakultúru, v ktorej Slovenská republika dlhodobo nedosahuje uspokojivú sebestačnosť. Zároveň je dôležité umožniť aj chovateľom hospodárskych zvierat, ktorí majú aj rastlinnú výrobu, aby mohli čerpať pomoc vo forme odvodových úľav s cieľom zabezpečiť hospodársku udržateľnosť ich poľnohospodárskej produkcie.

Nakoľko aktuálna schéma štátnej pomoci je platná do konca júna 2024, je potrebné pre kontinuálne uplatňovanie schémy štátnej pomoci na zníženie odvodov zamestnávateľom v poľnohospodárstve schváliť novelu zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov v skrátrenom legislatívnom konaní.

Na základe uvedených skutočností je potrebné podľa § 89 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky navrhnúť Národnej rade Slovenskej republiky, aby sa vzhľadom na to, že Slovenskej republike hrozia značné hospodárske škody, uzniesla na skrátrenom legislatívnom konaní o vládnom návrhu, ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.